

УДК 28 : 261.7

Т. Г. Дідух,
аспірант Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.
Гнатюка

СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ ДРОГОБИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В ПЕРІОД ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ У 1953–1958 РР.

У статті досліджуються підпільна діяльність греко-католицького духовенства, особливості його взаємовідносин із радянськими органами влади та Російською православною церквою на території Дрогобицької області в період лібералізації у 1953–1958 рр.

Ключові слова: Греко-католицька церква, Дрогобиччина, греко-католицьке духовенство, державно-церковні відносини, лібералізація.

Положение Греко-католической церкви на территории Дрогобычской области в период либерализации в 1953–1958 гг.

В статье исследуются подпольная деятельность греко-католического духовенства, особенности его взаимоотношений с советскими органами власти и Русской православной церковью на территории Дрогобычской области в период либерализации в 1953–1958 гг.

Ключевые слова: Греко-католическая церковь, Дрогобиччина, греко-католическое духовенство, государственно-церковные отношения, либерализация.

The position of the Greek Catholic Church on the territory of the Drohobych region in the period of liberalization in the years 1953–1958.

This article investigates clandestine activities of the Greek Catholic clergy, also peculiarities of relationship with the Soviet government and the Russian Orthodox Church in Drohobych region in the period of liberalization in the years 1953–1958.

Keywords: Greek Catholic Church, Drohobych region, Greek Catholic clergy, church-state relations, liberalization.

Зі здобуттям незалежності України процеси державотворення сприяли динамічному відродженню конфесій й активізації релігійного життя, що вплинуло на зростання наукового інтересу до особливостей державно-церковних відносин в радянський період. У цьому контексті значний науковий інтерес містить проблема підпільної ді-

ьяльності греко-католицького духовенства і віруючих в період лібералізації у 1953–1958 рр. на території Дрогобицької області.

Особливості підпільного життя та діяльності Греко-католицької церкви (ГКЦ) у період лібералізації висвітлені у наукових працях таких дослідників, як: Е. Бистрицька [1], І. Бриндак [2], В. Войналович [3], А. Колодний [9], В. Марчук [11], А. Моренчук [12], В. Пашенко [13], В. Сергійчук [14], Я. Стоцький [15] та ін. Проте вказані дослідники лише частково зверталися до розгляду питання становища ГКЦ на території Дрогобицької області. Тому окреслена нами проблема є малодослідженою у вітчизняній історіографії.

Основним джерелом для написання пропонованої публікації стали документи Державного архіву Львівської області, які дозволили автору провести комплексне дослідження становища ГКЦ на території Дрогобицької області у 1953–1958 рр. та проаналізувати зміни, що відбувалися у греко-католицькій конфесії внаслідок тиску на неї органів радянської влади і Російської православної церкви (РПЦ).

Об'єктом дослідження є Греко-католицька церква на території Дрогобицької області у 1953–1958 рр. Предмет дослідження – тенденції і особливості конфесійного життя греко-католиків у період лібералізації.

Метою даної праці є дослідження підпільного життя ГКЦ на території Дрогобицької області в контексті політики лібералізації у 1953–1958 рр. Основні завдання публікації випливають з мети і полягають у комплексному дослідженні ставлення радянської влади щодо греко-католицької конфесії, з'ясування особливостей у взаємовідносинах між органами радянської влади і греко-католиками на території Дрогобицької області.

Після смерті Й. Сталіна (5 березня 1953 р.) розпочався період лібералізації суспільно-політичного життя в СРСР, який вплинув і на релігійну сферу. Нове радянське партійне керівництво здійснило ряд заходів, які сприяли активізації конфесійного життя у цілому й ГКЦ зокрема. Так, 27 березня 1953 р. вийшов указ Президії Верховної Ради СРСР, яким передбачалась амністія громадян, ув'язнених на термін до п'яти років. А вересневий законодавчий акт надавав право Верховному суду переглядати за протестами генпрокурора рішення “трийок” і “особливої наради” НКВС – НКДБ – МВС – МДБ СРСР [3, с. 436]. Результатом цих указів стало звільнення із в'язниць та заслання у 1953–1958 рр. більшості священнослужителів ГКЦ. Повернувшись на батьківщину, вони відновили своє служіння у підпіллі, що сприяло зростанню чисельного складу греко-католицького духовенства на Дрогобищині.

Станом на 1953 р. на території Дрогобицької області, за даними уповноваженого Ради у справах РПЦ І. Шаповалова, проживало три греко-католицьких священики: І. Цегелик, Р. Калинюк, Ключик, які підпільно проводили богослужіння у помешканнях віруючих [4, арк. 80].

Також, незважаючи на цілий комплекс заходів з боку органів влади та ієрархів РПЦ, спрямованих на інтеграцію возз'єднаного греко-католицького духовенства у православ'я, в 1953 р. за даними І. Шаповалова частина офіційно возз'єднаних священиків і надалі дотримувалася греко-католицької духовної традиції. Зокрема у церквах сіл Комарники Боринського, Ходовичі Стрийського та Тулиголови Судово-Вишнянського районів священики О. Тустанович, І. Заєць за повної підтримки церковних Рад проводили богослужіння за старими греко-католицькими молитовниками та згадували не православних ієрархів, а Папу Римського. Також у храмі села Комарники Боринського району продовжував висіти образ Йосафата Кунцевича. Коли під час перевірки вказаної церкви районний благочинний П. Мриглюд звинуватив отця О. Тустановича у тому, що він не виконує рішення Львівського Собору, священик відповів, що йому совість не дозволяє їх виконувати. А на зауваження благочинного, що в Дрогобицькій області є лише православна церква і православний єпископ, о. Тустанович відповів, “що православна церква може у будь-який час розвалитися”. Коли ж благочинний продовжив наполягати на необхідності виконувати рішення Собору, священик заявив, що краще піде з цієї посади, але бути православним священиком не бажає. У результаті о. Тустанович залишив парафію і переїхав у Стрілківський район, де поселився у свого сина. Також категорично відмовлялися від введення православних обрядів у своїх церквах священики П. Хаба, Р. Каленюк, І. Фок, І. Сенечко, К. Подляшецький [4, арк. 80–81, 94].

Незадоволений такою ситуацією уповноважений наполягав, щоб єпископ Дрогобицько-Самбірської єпархії Михайло Мельник вжив рішучих заходів стосовно священиків, які відмовлялися від переходу в православ'я. Однак на ці вимоги єпископ відповів: “В нашій області, ще не все так погано, а унію ліквідуємо поступово”. Тоді уповноважений звинуватив єпископа у тому, що він не спішить у питанні запровадження православ'я у своїй єпархії [4, арк. 81–82]. У цій ситуації необхідно відзначити, що ставлення єпископа до священиків було помірковане і він не бажав загострювати із ними стосунки, змушуючи їх вводити православ'я у своїх парафіях та церквах.

Все ж під тиском уповноваженого Ради у справах РПЦ єпископ у другій половині 1953 р. скликав нараду благочинних, на якій було об-

говорено хід виконання послання єпископів до духовенства західних областей України по питанню ліквідації греко-католицьких обрядів в церквах. На нараді благочинним було доручено вивчити свої парафії і доповідати про результати єпископу. Проте благочинні В. Голод Добромильського та І. Щербанюк Сколівського районів відмовилися виконувати дану вказівку єпископа, за що були звільнені зі своїх посад [4, арк. 95].

Значний вплив на активізацію релігійного життя в Дрогобицькій області у 1954 р. мали урядові постанови від 7 липня та 10 листопада цього року. У постанові ЦК КПРС “Про значні недоліки в науково-атеїстичній пропаганді і заходи її поліпшення”, прийнятій 7 липня, радянське керівництво визначило основні завдання та методи посилення антирелігійної пропаганди для проведення партійного курсу на побудову атеїстичного суспільства. У документі вказувалось, що через незадовільне керівництво науково-атеїстичною пропагандою серед населення, “ця важлива ділянка ідеологічної роботи знаходиться у запущеному стані” [10, с. 502–503].

Тому для вирішення цієї ситуації ЦК КПРС зобов’язав партійні комітети союзних республік, крайкомів і обкомів “розгорнути науково-атеїстичну пропаганду, приділяючи особливу увагу проведенню її серед найбільш відсталі частини населення, що перебуває в полоні релігійних вірувань і забобонів”. Необхідно було “рішуче покінчити з пасивністю по відношенню до релігії, викривати реакційну суть релігії і ту шкоду, яку вона завдає, відволікаючи частину громадян нашої країни від свідомої і активної участі у комуністичному будівництві” [10, с. 504–507]. В цілому дана постанова спрямовувала радянські органи влади на боротьбу із релігійними переконаннями громадян.

Наслідком постанови стала публікація статті в газеті “Правда” від 24 липня 1954 р., яка закликала “ширше розгорнути науково-атеїстичну пропаганду”. У зв’язку з цим активізували свою роботу, спрямовану на боротьбу з релігійними конфесіями, профспілкові, комсомольські, культурно-просвітницькі організації. Для цього вони використовували засоби ідеологічної роботи: лекції, доповіді, бесіди, радіо. У відповідь духовенство області значно активізувало свою діяльність. Священники стали частіше виступати із проповідями і тлумаченнями Євангелія для віруючих, одночасно попереджаючи їх, що за розгортанням науково-атеїстичної пропаганди може наступити масове закриття церков [5, арк. 13].

До публікації урядової постанови ЦК КПРС від 10 листопада 1954 р. уповноваженого І. Шаповалова відвідало 27 священників, які ви-

словлювали своє занепокоєння можливістю у майбутньому масового закриття церков у зв'язку з посиленням науково-атеїстичної пропаганди. Тому він був змушений кожного відвідувача запевняти, що “ партія ніколи не ставила і не ставить питання про закриття церков, що стаття 124 Конституції СРСР забезпечує свободу совісті в нашій країні, вона залишається в силі” [5, арк. 17–18].

Проте подібні запевнення уповноваженого не знімали напруження у священників і віруючих, які боялися посилення антирелігійного наступу з боку держави. І лише після публікації урядової постанови ЦК КПРС від 10 листопада 1954 р. це напруження у певній мірі було знято. У ній, врахувавши незадоволення громадян до посилення антирелігійної пропаганди, ЦК КПРС постановив: “ Зобов'язати обкоми, крайкоми КПРС, ЦК компартій союзних республік і всі партійні організації рішуче усунути помилки в атеїстичній пропаганді і надалі ні в якому разі не допускати будь-якого зневажання почуттів віруючих і церковнослужителів, а також адміністративного втручання в діяльність церкви”. У постанові радянські керівники, врахувавши численні скарги від духовенства та віруючих на неправомірні звинувачення і дії з боку органів влади, оголосили, що “ партія вважає необхідним проведення глибокої систематичної науково-атеїстичної пропаганди, не допускаючи при цьому, однак, образ релігійних почуттів віруючих, а також служителів культу”. Прикладом зміни настроїв громадян став візит до уповноваженого священників Глицького, Ісайчука, Волянського, які схвально відгукнулися на рішення ЦК КПРС і запевняли, що тепер усі заспокоїлися щодо майбутнього церкви [5, арк. 18–19; 10, с. 516–520].

У 1955 р. в результаті звільнення з ув'язнення на території Дрогобицької області зросла кількість невоzz'єднаних греко-католицьких священників. На початку року в області проживало 9 священників, а в продовж року прибуло ще 15, із яких тільки 3 воzz'єдналися із РПЦ, а решта 12 відмовилися від воzz'єднання і підпільно проводили богослужіння. Більшість священників влаштувалася на проживання у м. Стрий, звідки вони роз'їжджали по області для проведення релігійних обрядів для віруючих.

Значну підтримку греко-католицьким священникам надавали віруючі, особливо члени заборонених церковних братств, які організували збір коштів серед людей для надання матеріальної допомоги невоzz'єднаним греко-католицьким священникам [6, арк. 13].

Зростання чисельності невоzz'єданого греко-католицького духовенства на території області сприяло у поточному році його акти-

візації, спрямованій на повернення ГКЦ храмів. Зокрема в с. Володимирівці Журавського району віруючі відкривали церкву, яка була закрита райвиконкомом, і проводили в ній богослужіння. В с. Березець Комарнівського району віруючі до закритої церкви добудували причіп, у якому проводили літургії [6, арк. 12–13].

9 жовтня 1955 р. у Києві помер єпископ Дрогобицько-Самбірської єпархії Михайло Мельник. Необхідно відзначити, що офіційно причиною смерті Владики була хвороба серця. Однак раптова смерть з таким же діагнозом за день до цього у поїзді секретаря єпархіального управління о Володимира Куновського, який теж їхав до Києва разом із Владикою, поставила багато запитань. Зокрема, на думку І. Бриндака, уже в той час були підозри, що Владика Михайла могли отруїти органи радянської служби безпеки. А причиною для цього було швидше за все небажання єпископа боротися з невоzz'єднаним греко-католицьким духовенством у своїй єпархії. [2, с. 11–12]. На нашу думку, діяльність єпископа Михайла Мельника на чолі Дрогобицько-Самбірської єпархії РПЦ не влаштувала радянські органи влади через його небажання вводити православну обрядовість та відмову від боротьби з ГКЦ у межах своєї єпархії. Тому цілком можливим є те, що єпископа могли усунути органи державної безпеки, оскільки він заважав їм у боротьбі з ГКЦ. Новим главою єпархії став архієпископ Станіславський Антоній Пельвецький.

Станом на 1 вересня 1956 р. на території Дрогобицької області проживало уже 30 греко-католицьких священників, із яких 15 протягом 1955–1956 рр. повернулися з місць ув'язнення [6, арк. 184–188]. Частина невоzz'єднаних священників відкрито проводила обряди для віруючих. Наприклад, отець І. М. Цегелик на своїй квартирі провів богослужіння і виконував релігійні обряди, а працівникам влади, які пробували заборонити йому проводити літургії, він заявляв: “ Мені уже майже 80 р. і я повинен за якийсь рахунок жити” [6, арк. 119].

Новий уповноважений Ради у справах РПЦ Е. Сивохіп зазначав, що головним завданням звільненого з ув'язнення греко-католицького духовенства було добитися від органів радянської влади дозволу на відновлення ГКЦ, а для цього вони готували групи віруючих греко-католиків, які надавали їм як таємну, так і відкрити підтримку і були їх опорою на місцях. Причому у м. Стрий чисельність такої групи сягнула 100 осіб, а в селах організувалися групи віруючих чисельністю від 3 до 30 осіб, передусім людей старшого віку та колишніх членів церковних братств [6, арк. 190–192].

Важливо відзначити, що священник В. Г. Максимець організував віруючих с. Луковиця Горішня Сколівського району звернутися до радянських органів влади із проханням відкрити у селі греко-католицьку церкву. Також він вів посилену роботу із возз'єднанням духовенством, закликаючи його повернутися до ГКЦ [6, арк. 191].

У селі Пісочне Миколаївського району Дрогобицької області в 1955 р. колишнім настоятелем, підпільним священником Мельниченком, звільненим із в'язниці, була створена група греко-католиків у складі 15 осіб, для яких він проводив літургії і здійснював релігійні обряди за греко-католицькою духовною традицією. У разі його відсутності віруючі організовано відвідували церкву, у якій проводив відправи возз'єднаний священник [6, арк. 228].

Необхідно відзначити, що у поточному році спостерігалася зміна у взаємовідносинах між православним духовенством і греко-католиками. Якщо раніше возз'єднане духовенство мирилося із перебуванням у їхніх парафіях підпільних священників, то тепер вони стали намагатися протидіяти їхньому впливу на віруючих. Наприклад, священник с. Довге Стрийського району при зустрічі з о. Максимцем та іншими підпільними священниками попереджав їх, що повідомлятиме державні органи для прийняття ними відповідних заходів якщо ті відвідуватимуть його парафії [6, арк. 120–121].

Однак в цілому уповноважений змушений був визнати, що більшість возз'єднаного духовенства не може по-справжньому боротися із греко-католицькими священниками, оскільки і надалі перебуває під впливом греко-католицької традиції. Це проявилось перш за все у тому, що вони і на даний період часу не виконали 16 пунктів послання єпископів [6, арк. 121–122].

З жовтня 1956 р. Дрогобицько-Самбірською єпархією, замість покійного архієпископа Антонія, керував призначений патріархом єпископ Григорій. У своєму першому посланні до духовенства області він закликав священнослужителів суворо дотримуватися православних обрядів і виховувати у віруючих любов до православної церкви і Батьківщини. Слід відзначити, що цей патріотичний заклик був новим і не звучав у посланнях його попередників по єпархії [7, арк. 30–31].

Призначення єпископа Григорія зустріло несхвалення у частини возз'єднаних священників, які продовжували дотримуватися греко-католицької традиції, і вбачали у цьому призначенні захід, спрямований на зміцнення православ'я. Одним із таких священнослужителів був секретар єпархіального управління Маринович, який залишався

прихильником ГКЦ. Свою позицію він висловив під час проповіді 18 вересня 1956 р. у церкві с. Стебники архієпископу Антонію, у якій він сказав: “ Нас пригнобляли поляки, не даючи нам свободи дій і поглядів, таке ж становище і сьогодні” [7, арк. 31].

Станом на 1 січня 1957 р. на території області проживали 31 греко-католицьких священників, з яких 27 повернулися з ув'язнення. Розуміючи, що ГКЦ не може функціонувати легально, духовенство значні зусилля спрямовувало на те, щоб не дати закріпитися російській православної церкві на території області. З цією метою греко-католицькі священники і віруючі широко розгорнули пропаганду головних католицьких догматів, особливо під час революційних подій в Угорщині. Вони доводили віруючим про першість і головування в церкві Папи Римського, наголошували на перевазі греко-католицьких релігійних обрядів над православними [7, арк. 32].

У результаті такої посиленої діяльності збільшилася кількість віруючих, які підтримували їх відкрито. Наприклад, якщо у вересні і жовтні 1956 р. спостерігалось значне зменшення відвідування богослужінь, які проводив за місцем проживання греко-католицький священник І. Цегелик у місті Стрий, то в грудні і особливо на різдвяні свята відвідуваність значно зросла [7, арк. 32–33].

Станом на 1 червня 1957 р. на території області проживало 28 греко-католицьких священників. Тобто відбулося незначне скорочення чисельності духовенства у порівнянні із початком року. Однак до цієї кількості необхідно додати священників, які діяли на території Дрогобицької області, але проживали у Львівській та Станіславській областях, а також колишніх монахів, місця проживання яких встановити було складно, оскільки вони їх часто змінювали.

Успіхи греко-католицького духовенства у діяльності, спрямованій на збереження ГКЦ в 1957 р., полягали у тому, що вони змогли у багатьох населених пунктах організувати і згуртувати навколо себе активних віруючих, які за місцем проживання щоденно проводили роботу, спрямовану на збереження греко-католицької духовної традиції [7, арк. 112–113].

Велику увагу у діяльності своєї церкви греко-католики приділяли матеріальному забезпеченню священників і монахів. При цьому ставилося питання так, щоб вони були краще забезпечені матеріально, ніж возз'єднане духовенство. Перед кожним відвідуванням греко-католицьким священником населеного пункту, у якому він мав вплив, проводився збір грошових засобів і сільськогосподарських продуктів для нього [7, арк. 115–116].

Ще одним вагомим фактором, який вплинув на активізацію греко-католиків, були заходи єпископа Григорія, спрямовані на утвердження та поширення православ'я. Характерно, що возз'єднане духовенство такого активу собі не створювало, а вело боротьбу із греко-католицьким духовенством самостійно, тому часто їхні дії не приносили успіхів. Причому частина священників мало вірила, що заходи єпископа Григорія по боротьбі з унією будуть результативними. Вони стверджували, що подібні заходи можуть лише відштовхнути віруючих від православ'я.

Правда, такі висловлювання не підтверджувалися на місцях. Так, священник кафедрального собору в м. Дрогобич Жук відмовлявся проводити богослужіння за православною традицією, обґрунтовуючи свою відмову тим, що проведення їх за православними канонами відштовхне більшість віруючих. Однак у квітні 1957 р. єпископ Григорій замінив його священником Вовчуком, який почав проводити богослужіння за православною традицією. У результаті кількість віруючих на цих богослужіннях не зменшилася. Аналогічний випадок мав місце у церкві м. Борислав по вул. Щорса [7, арк. 113].

Діяльність греко-католицького духовенства мала на меті охопити якомога більшу кількість віруючих і відповідно населених пунктів. І якщо раніше його вплив був найбільшим у Стрийському районі, то у досліджуваній період він поширився і на Судово-Вишнянський район. Головна увага зосереджувалася на парафіях, у яких не було священника, він доїжджав. А також на населені пункти, де церкви були закриті. Наприклад, священник Топорівський, який проживав у м. Львів, почав проводити відправи не тільки по домівках у с. Стоянці і Твирижа, але і в зареєстрованих церквах.

По цьому питанню уповноважений відвідав вказані села і попередив місцеві церковні ради, що вони незаконно дозволили о. Топорівському проводити богослужіння і виступати з проповідями в зареєстрованих церквах. В той же час єпископ Григорій зі свого боку дав розпорядження благочинним, щоб вони попередили всіх священників і церковні ради, що в зареєстрованих церквах можуть проводити богослужіння лише зареєстровані священники. Крім цього, єпископ направив у цей район обласного благочинного Савчука для посилення боротьби із греко-католиками [7, арк. 114].

У своєму інформаційному звіті керівництву від 10 липня 1957 р. уповноважений, оцінюючи діяльність РПЦ на території області, відзначав проведення ряду заходів, спрямованих на зміцнення православ'я. Ці заходи були ініційовані єпископом Григорієм, який докладав мак-

симальних зусиль для виконання послання єпископів до духовенства західних областей України по питанню ліквідації греко-католицьких обрядів в церквах. З цією метою він видав декілька розпоряджень, в яких рекомендував, як необхідно позбутися греко-католицьких обрядів в церквах, щоб наблизити їх до суто православних. І хоча попередні єпископи також видавали подібні укази, на місцях духовенство їх не виконувало, оскільки не було належного контролю з боку єпархіального управління. Тепер же єпископ Григорій узяв під свій безпосередній контроль порядок виконання його розпоряджень на місцях і вимагав від благочинних систематичних письмових звітів про хід їх виконання. Тому духовенство на місцях почало виконувати ці розпорядження своєчасно [7, арк. 132–133].

Для боротьби із ГКЦ єпископ Григорій заснував посаду обласного благочинного і призначив обласним благочинним Ю. І. Савчука, третього священника кафедрального собору, з наступними обов'язками: перевіряти усіх благочинних і настоятелів церков Дрогобицької єпархії, як вони реалізують в життя 16 пунктів синодальної постанови, перевіряти церковне майно і культові предмети на відповідність вимогам статуту православної церкви. А також проводити відповідну роботу з греко-католицьким духовенством по питанню возз'єднання його із РПЦ [8, арк. 143].

У 1957 р. відвідуваність православних церков у порівнянні з 1956 р. знизилася через те, що віруючі, які раніше відвідували православні церкви, але залишалися греко-католиками, на знак протесту проти введення возз'єднаним духовенством православних обрядів перестали ходити в ці храми [8, арк. 86].

У другому півріччі 1957 р. зросла активність греко-католицького духовенства і віруючих, які значною мірою змінили тактику боротьби з введенням православ'я в області. Тепер священники вирішили самостійно втручатися лише за необхідності, а основну роботу проводити через церковний актив возз'єднаних храмів з метою призупинити їх переведення у православ'я. Зокрема у м. Жидачів колишній член церковної ради Найда рішуче виступав проти заходів, спрямованих на вилучення греко-католицьких обрядів із церкви. Він вимагав у священника в церкві визнавати Папу Римського, приймати святе причастя на колінах, не знімати греко-католицьких ікон. За це у листопаді 1957 р. був виключений зі складу виконавчих органів. Аналогічну позицію займав громадянин Бачинський з парафії, яка розташовувалася на вул. І. Франка у Дрогобичі [8, арк. 20–21].

Значну підтримку ГКЦ надавало також і духовенство Римо-католицької церкви (РКЦ). Ксьондзи діяли узгоджено зі священниками, причому факти цієї співпраці майже не приховувалися. Віруючі греко-католики стали відкрито відвідувати костели та запрошувати ксьондзів для проведення релігійних обрядів. Зокрема на Різдво 25 грудня 1957 р. у Жидачівському костелі на богослужінні було понад 100 греко-католиків. Подібні факти мали місце і в містах Стрий і Добромилі [8, арк. 20–21]. Таким чином, зближення між духовенством та віруючими ГКЦ і РКЦ зміцнювало їхні позиції у протистоянні з РПЦ та радянськими органами влади.

У 1958 р. головна увага з боку уповноваженого Ради у справах РПЦ і єпископа була спрямована на роботу з духовенством, щоб виконати рішення Ради у справах РПЦ від 26 жовтня 1957 р., яке полягало у запобіганні розширенню впливу ГКЦ в Західній Україні та ознаменувало собою початок нових репресій проти греко-католиків.

Під час розмови уповноваженого з єпископом, яка відбулася 18 лютого 1958 р., Е. Сивохіп звернув увагу на те, що частина священників і благочинних так і не відмовилися від греко-католицької духовної традиції. У ході розмови була досягнута домовленість, що обласний благочинний Савчук здійснить перевірку Самбірського благочинного Коропецького, який не тільки не боровся із ГКЦ, але навіть заважав тим священникам, які цю боротьбу проводили, і Журавського благочинного Гарцулу, який жодних заходів по боротьбі з ГКЦ не проводив, а також священників Кийка, І. Рудавського, П. Хабу та інших. Проведена перевірка підтвердила звинувачення уповноваженого. Тому єпископ Григорій не тільки звільнив з посади Самбірського благочинного Коропецького, але як священника перевів його за штат, а священника Гарцулу лише звільнив з посади благочинного [8, арк. 90–91].

В процесі проведеної з боку єпископа Григорія і єпархіального управління роботи уповноваженому вдалося вивчити діяльність кожного священника індивідуально, виявити усіх священнослужителів, які формально возз'єдналися із РПЦ, однак насправді залишалися греко-католиками. В результаті проти них були вжиті відповідні заходи. Зокрема, священника П. А. Хабу, який був настоятелем церкви у селі Хишевичі Рудківського району, за невиконання розпоряджень єпископа Григорія було позбавлено священницького сану і заборонено служити у церквах області. Про це було повідомлено усе духовенство єпархії, а обласний уповноважений Ради у справах РПЦ зняв священника з реєстрації.

Наляканий такими діями єпископа священник І. І. Рудавський, який був парохом церкви в селі Головецько Стрілківського району, залишив свою парафію і виїхав за межі області. А парох церкви у селі Муроване Старосамбірського району невиконання 16 пунктів синодальної постанови пояснював тим, що він систематично хворів і не міг проводити цю роботу, тому єпископ відправив його на пенсію [8, арк. 93]. Проведення репресій проти тих возз'єднаних священників, які відмовлялися переходити у православ'я, продемонструвало рішучість з боку єпископа і прискорило виконання його розпоряджень на практиці.

У 1958 р. в області проживали 21 греко-католицький священник, 50 монахів і біля 2 тисяч активних віруючих ГКЦ. Найбільший вплив на віруючих у них був у Стрийському, Сколівському, Самбірському, Старосамбірському, Добромільському і Судово-Вишнянському районах, однак діяльність греко-католиків поширювалася на територію всієї області [8, арк. 117]. Необхідно відзначити, що така незначна кількість віруючих греко-католиків у звіті була обумовлена бажанням уповноваженого применшити реальний вплив ГКЦ і включала передусім тих віруючих, які відкрито заявляли про свої релігійні переконання. Насправді, греко-католиками була більша частина населення області, але вони, побоюючись можливих репресій, приховували свою конфесійну приналежність. Також у вказаний період часу спостерігалось зменшення активності греко-католицького духовенства внаслідок того, що до найактивніших священників були застосовані репресивні заходи. Засудження на 7 років тюремного ув'язнення греко-католицького священника А. Поточняка і арешт священника Бандровича змусили інших священнослужителів з метою самозбереження діяти більш обережно та відмовитися від відкритих виступів [8, арк. 94–95].

Занепокоєні можливими репресіями з боку влади, віруючі перестали відкрито заважати возз'єднаним священникам проводити відправи за православною традицією. Зокрема у церкві м. Жидачів лише в 1958 р. священник Трохимчук почав проводити літургії за православною традицією [8, арк. 95].

Однак зменшення активності з боку віруючих греко-католиків було лише тимчасовим. Зокрема справедливою є думка, яку висловив уповноважений Ради у справах РПЦ Е. Сивохіп, що зменшення активності греко-католицького духовенства “ не говорить про те, що вони припинили чи припинять свою діяльність, а навпаки, вони тільки очікують зручної нагоди, щоб знову активізувати свою діяльність” [8, арк. 96].

Загалом можна підсумувати, що політика лібералізації суспільно-політичного життя, яку проводило після смерті Й. Сталіна нове радянське керівництво сприяла послабленню тиску держави в релігійній сфері. Зміна урядового курсу в релігійній політиці зумовила активізацію конфесійного життя на території СРСР в цілому й Дрогобиччині зокрема. Важливу роль у цьому процесі відіграли численні амністії та реабілітація громадян, ув'язнених у попередні роки. Зокрема звільнення із ув'язнення греко-католицького духовенства призвело до зростання активності священиків та віруючих ГКЦ у діяльності, спрямованій на збереження та відновлення своєї церкви. Наслідком їх діяльності стало посилення протистояння між ГКЦ та РПЦ у боротьбі за вплив на віруючих. Значну підтримку РПЦ у цій боротьбі надавали радянські органи влади, які мали на меті обмежити, а в довготривалій перспективі взагалі припинити діяльність ГКЦ. Проте у досліджуваній період часу всі їх заходи у боротьбі з греко-католиками були малорезультативними.

Список використаних джерел та літератури

1. Бистрицька, Е. В. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878–1964 рр.): монографія / Е. В. Бистрицька. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 416 с.
2. Бриндак, І. Трагічна доля єпископа Михаїла Мельника / І. Бриндак // Слово. – 2006. – № 2 (27). – С. 11–12.
3. Войналович, В. А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / В. А. Войналович. – К. : Світогляд, 2005. – 741 с.
4. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. П-5001, оп. 17, спр. 56.
5. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 25, спр. 59.
6. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 29, спр. 42.
7. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 31, спр. 69.
8. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 33, спр. 54.
9. Історія релігії в Україні: У 10 – ти Т. / Редкол. А. Колодний (голова) та інші. – Т. 4: Католицизм // За ред. П. Яроцького. – К. : Український центр духовної культури, 2001. – 598 с.
10. КПСС. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях съездов, конференций и пленумов ЦК. 1898–1971. Изд. 8-е, доп. и испр. – М. : Политиздат, 1971. / Т. 6. 1941–1954. – 527 с.
11. Марчук, В. В. Церква, духовність, нація: Греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / В. В. Марчук ; Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 464 с.

12. Моренчук, А. А. Церковно-релігійне життя в Україні в 1953–1964 роках (на матеріалах західних областей): монографія / А. А. Моренчук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 196 с.
13. Пашенко, В. О. Греко-католики в Україні: від 40 – х років ХХ століття до наших днів / В. О. Пашенко. – П. : Полтава, 2002. – 616 с.
14. Сергійчук, В. І. Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / В. І. Сергійчук. – К. : Дніпро, 2001. – 493 с.
15. Стоцький, Я. В. Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років: монографія / Я. В. Стоцький. – К. : ФАДА, ЛТД, 2008. – 510 с.